

BÖLÜM IV

EFLAK-BOĞDAN KRİZLERİ

Her ne kadar Eflak ve Boğdan 16.yy. başlarından itibaren Osmanlı sistemiği içersinde yer almışlar ise de zaman zaman ilişkilerde krizli dönemler yaşanmıştır.

İlk ciddi kriz, 1595 yılında çıkmış olan Mihai Viteazu(Cesur Mihai)ile ortaya çıkan krizdir. Mihai Viteazu Eflâk'taki egemenliğini Boğdan'a da kabul ettirmiş ve 1595 yılından 1602'ye kadar her iki memleketi birleştirerek kendi idaresi altında bağımsız hale getirmiştir. Ona bu bağımsız yönetimi sağlayan unsur 1595 yılında vezir-i azam Koca Sinan Paşa karşısında kazandığı zafer olmuştur. Slobozia yakınlarında yapılan savaşta Koca Sinan Paşa'nın ihtiyatsız tertibi nedeniyle Osmanlı orduları ağır bir yenilgiye uğramış ve ordunun bir kısmı nehre dökülmüştür.(Bu savaş sırasında iki düşman birliği arasında kalan akıncılar da toptan imha edilmişlerdir ki akıncı ocağının bu seferde söndüğü bilinir.)

Savaş meydanındaki Mihai Viteazu büstü

Ancak Mihai Viteazu Avusturya ile anlaşmaya çalıştığı sırada, kendi adamları tarafından öldürülünce (1601) bağımsız Eflak Boğdan idaresi ortada kaldı ve her iki memleket tekrar Osmanlı idaresi altında girdi. Her iki memlekette Osmanlı idaresinin yeniden tesis edilmesi ve Tuna güvenliğinin sağlanmasında dönemin Tuna serdarı Gazi Ali Paşa'nın ciddi bir emeği vardır. Gazi Ali Paşa'nın türbesi Babadağ'da bugün kendi yaptırdığı cami'nin bahçesinde dir.

Babadağ'da Gazi Ali Paşa Camii

Gazi Ali Paşa Türbesi

İkinci büyük kriz 1711'de Rusya ile yaşanan kriz sırasında ortaya çıkmıştır. Poltova savaşında Ruslara yenilen İsveç kralı XII. Şarl Osmanlılara sığındı. Rus çarı Petro(Deli-Büyük) İsveç kralının iadesini talep ettiyse de Osmanlı devleti buna yanaşmadı ve Petro istediğini elde edebilmek amacıyla 1711 baharında ordusuyla Prut kıyılarına geldi. Askeri harekâtın yanında Ortodoks duygularını kullanarak Boğdanlıları kendi yanına çekmeye çalıştı. General Rennes komutasındaki bir Rus birliği ileri harekâta devam ederek İbrail'i zapt etti. Henüz bir yıl önce Boğdan voyvodası olarak atanan Dimitrie Cantemir, Ruslarla işbirliği yaparak, çarı Yaş'taki Boğdan sarayında misafir etti.1688'den beri Eflak tahtında oturan Constantin Brâncoveanu, ise bu sırada Osmanlıları oyalayıcı bir politika izledi.

Sadrazam Baltacı Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu Rus ordusunu Prut kıyısında Stanileşti köyünde sıkıştırdı. Baltacı Mehmet Paşa gerek Rus ordusunu gerek Boğdan ve Eflak'ta çıkan Osmanlı karşıtı durumu vehametini kavrayarak Rusların bir an önce bölgeden uzaklaştırmak için çaba sarf etti. Böylelikle Prut barışı adlandırılan, maddeleri ve uygulamaları ile tartışmalar yaratan bir süreç yaşandı.

Babıali Boğdan ve Eflak'ta çıkan durumu kendi çıkarlarına uygun bir seyir göstermediğini fark etti. Bu nedenle 1711'de Boğdan'a Dimitrie Cantemir'in yerine Fenerli bir Rum olan Nicolae Mavrocordat voyvoda olarak atandı. Mavrocordat, Karlofça görüşmelerinde kendisini göstermiş olan bir tercüman idi ve dolayısı ile devletin güvenini kazanmıştı. Onun Boğdan voyvodalığına atanması Romen memleketi tarihinde yepyeni bir sayfanın açıldığını gösteriyordu.

3 yıl sonra 1714'te artık Constantin Brâncoveanu'a güvenilemeyeceğini, anlayan Babıali, Mavrocordat'ı bu kez Eflak voyvodalığına atadı. Böylelikle Boğdan'dan sonra Eflak'ta da Fenerli Rum beyleri yönetimi başlıyordu ki, bu beylere Feneryotlar denir. Romen memleketlerinde Feneryotlar devri, -Rum isyanının çıktığı 1821 yılına kadar- 110 süresince devam edecektir.

Bundan sonra 18.YY'da ortaya çıkan Osmanlı-Rus savaşları genellikle Eflak-Boğdan arazisinde yapılacak ve bu memleketlerde ki Rus işgalleri Osmanlı yönetimine sekte vuracaktır. İşgaller sırasında voyvodaların düzgün bir idare yönetmeleri mümkün olmadığından (örneğin, vergi toplayamadıklarından ve İstanbul'a gönderilecek emtiayı ve zahire'yi tedarik ederek gönderemediklerinden) işgaller süresince voyvodalar genellikle İstanbul'a geri çekilecekler ve yerlerine vekiller veya kaymakamlar görev yapacaktır. (Voyvodalık bölümünde bir sureti verilen voyvodalık vekilliği atamaları işte bu durumlar için geçerlidir.)

Özellikle Küçük Kaynarca anlaşmasından sonra Ortodoks Osmanlı ahalisi üzerinde artan Rus nüfuzu etkisi ile voyvodalık kurumu üzerinde kimi değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerin en önemlisi voyvodalık süresinin 7 yıl olarak sabitlenmesidir. Buna ek olarak zaman zaman artan Rus nüfuzu ile kimlerin voyvoda olacağı hususu dahi Rus elçiliği ile Babıali arasında pazarlık konusu yapılmıştır. Şunu hemen belirtmeliyiz ki Rusya artık Eflak ve Boğdan'ı kendi çıkarlarının doğal uzantısı olan bir coğrafya olarak görmeye başlamıştır. Hatta pek çok diplomasi belgesinden anlaşıldığı kadarıyla Rusya kimi ödünleri elde etmek için bölgeyi (çıkarlarının bir garantisi olarak) işgal etmeye başlamıştır.

BÖLÜM V

BİRLEŞMEYE DOĞRU

XIX. yüzyılda ortaya çıkan kimi gelişmeler Eflak ve Boğdan'a önce geniş bir özerklik ardından birleşme ve bağımsız devlet olma yolunu açmıştır.

Hemen belirtmemiz gerekir ki bağımsız devlet olma yolundaki gelişmelerde Osmanlı-Rus ilişkilerinin büyük bir rolü bulunmaktadır. Yukarıda sözü ettiğimiz XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Rus savaşlarına (1711 Prut Seferi, 1739 seferi, 1768-1774 Savaşı, 1789-1790 Savaşı) ek olarak XIX. Yüzyıllarda yapılan 1806-1812 Savaşı, 1828 Savaşı, 1848 Savaşı, 1853-1855 Kırım Savaşı ve 1877-1878 (93 Harbi) Savaşı Eflak-Boğdan topraklarında yapılmıştır. XIX. Yüzyılda yapılan Osmanlı-Rus savaşları aynı zamanda Romen memleketlerinin işgaline dönüşmüştür. 1792 Yaş ve 1812 Bükreş Anlaşmalarından itibaren artık Rusya Osmanlıların Boğdan topraklarından komşusu haline gelmiştir. Bu komşu konumunu sürekli olarak Osmanlıların aleyhine kullanan Ruslar işgal ve savaşın olmadığı zamanlarda da Memleketeyn'e müdahaleden geri durmamışlardır. Memleketeyn'de görev yapan Feneryot voyvodaların iki yüzlü tutumları Rusların işini kolaylaştırıcı bir etki yapmıştır.

Giderek artan şikayetler 1821 yılındaki Rum isyanı ile artık tahammül edilemez bir noktaya ulaşmıştır. Bilindiği üzere sonu bağımsız Yunan krallığına varacak olan 1821 Rum isyanının ilk kıvılcımları Boğdan'ın başkenti Yaş'ta yanmıştır. Bu isyana öncülük eden kişi ise eski Boğdan Voyvodası Constantin İpsilanti'nin oğlu Alexandru İpsilanti'dir. İsyen daha sonra Mora yarımadasına sıçramıştır. Ancak bu arada Feneryotların meydana getirdiği bıkkınlık Eflak'ta da bir köylü isyanını tetiklemiştir. Tudor Vladimirescu ve arkadaşı Alexandru Macedonski'nin öncülük ettiği isyan kısa sürede tüm Eflak'ı sarmıştır. İsyen bir süre sonra bastırılmış olsa da artık Memleketeyn'in Feneryot voyvodalarca yönetiminin mümkün olamayacağı anlaşılmıştır. 110 yıldan beri devam ettirilmekte olan Feneryotlar devri böylece 1821 yılında sona erdirilmiş ve yeniden yerli boyarlar arasından voyvoda atanmaya başlanılmıştır.

Yine 1828 Rus savaşının etkisi ile Memleketeyn Nizamnamesi (Organik Nizamname-Regulamentul Organice) ilan edilmiştir. Bu nizamname bir yandan o zamana kadar ayrı karakterleri olan her iki memleketi yönetim bakımından birbirine iyice benzetiyor bir yandan da voyvodaların ve memleket divanlarının etkisini genişleterek özerklikleri arttırıyordu. Bu nizamname ileride Romen memleketlerinin birleşme ve bağımsızlıklarına giden yoldaki en önemli adımlardan birisidir.

1848 yılında bütün Avrupa memleketlerini saran isyan dalgası Eflak ve Boğdan'a da sıçramıştır. Rus işgalleri ve müdahalelerinin verdiği bıkkınlık bu memleketlerde anti-Rus bir isyana neden olmuştur. Esaslı bir Rus karşıtı konumun güçlü ve birleşik bir Eflak-Boğdan gerektirdiğine inanan isyan önderleri Avrupa'nın önemli merkezlerinde bu yönde bir destek sağlamak amacıyla nabız yoklamışlarsa da umdukları ilgi ve yardım eğilimini görememişlerdir. Bu nedenle birleşme umutlarını ertelemek zorunda kalmışlardır.

Eflak ve Boğdan'ı birleştirme eğiliminde olan toplum önderlerinin beklediği fırsat çok gecikmeden ve ummadıkları bir yerden gelmiştir. 1850 yılı sonlarından itibaren Kudüs'teki Kutsal Yerler'in bakım ve kullanım hakları nedeniyle çıkan sorun 1853 yılında XIX. Yüzyılın dünya savaşı olarak nitelendirilen Kırım Savaşı'na dönüşmüştür. Esasen sorun sadece Kudüs'teki kutsal yerler ile (Makamat-ı Mübareke) ilgili iken; Rusların Osmanlı Ortodokslarını, Fransızların ise Osmanlı Katoliklerini sahiplenmeleri üzerine Osmanlı gayrimüslimleri üzerinden bir çıkar savaşı patlamıştır.

Savaşın ilk evrelerinde Rus orduları Boğdan'ı ve Eflak'ı işgal ederek Silistre önlerine kadar gelmişlerdir. Osmanlı birlikleri, Rus ordularını 1853 yılının sonbaharında geri püskürterek Memleketeyn'i kurtarmışlardır. Ancak kış başlarında Rus donanmasının Sinop limanını basarak burada demirli gemileri batırması ve şehri top ateşine tutarak yakıp yıkması savaşın gidişatını birdenbire değiştirmiştir. Önce kendi aralarında sonra da Osmanlı Devleti ile ittifak anlaşması imzalayan Fransa ve Büyük Britanya İmparatorlukları 1854 ilkbaharından itibaren Osmanlı Devleti'nin yanında Rusya'ya karşı savaşa girdiler. (1855 yılının ilk aylarında bu ittifaka İtalyan devletleri adına Sardunya da katıldı.) Savaş böylelikle Rusların Karadeniz'e inmesini engelleme amaçlı bir şekle büründü. Bu andan itibaren müttefik devletlerin amacı Rusya'nın özellikle deniz gücünü etkisizleştirmek; Balkanlarda ve Kafkaslarda önüne sağlam setler koymak hedefi doğrultusunda yürüdü. Rusların

donanmasının merkez üssü Kırım yarımadasındaki Akyar (Sivastopol) limanını tahrip etmek üzere Kırım yarımadasına müttefikler tarafından büyük bir askeri harekat düzenlendi.

Savaşın sonunda imzalanan 1856 Paris Anlaşması'nın 27 maddesinden 16'sı Eflak-Boğdan ve Tuna nehrine ilişkindi. Bu durum her iki memleketin Rusya'nın Akdeniz'e inme planlarında ne derecede önemli bir konuma sahip olduklarını ortaya koyması bakımından dikkate değerdir.

Savaş sonrasında ortaya çıkan önemli olgu ise Kırım Tatar Türklerinin göçleri olmuştur. Göçlerin bir bölümü İstanbul'a yönelik olarak gerçekleşirken; büyük göç dalgası Dobruca'ya geldi. Pazarcık, Silistre, Köstence, Babadağ, Tulça'daki Türk nüfus yoğunluğu bu göçlerle arttı. Bugün hâlâ aynı adlı varlığını devam ettiren Mecidiye kasabası da göçmenlerin yerleştirilmesi amacıyla kuruldu ve adı da devrin padişahı Sultan Abdülmecid'e izafeten konuldu. Osmanlı Devleti'ndeki ilk düzenli göçmen iskan faaliyetleri bu esnada gerçekleştirildi. Bugün bir kısmı ayakta olan köy camilerinin büyük bir kısmı bu göçler sonrasında 1870'li ve 1880'li yıllarda inşa edilmiştir.

1856 Paris Anlaşması ile getirilen hükümlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini izlemek üzere 1858 yılında yine Paris'te bir izleme konferansı düzenlendi. Fransa'nın desteklediği birleşme yanlılarının faaliyetleri ver cesaretleri artık iyiden iyiye artmıştı. Osmanlı Devleti ve Büyük Britanya birleşme karşıtı bir politika izliyorlardı. Bu nedenle seçimler yoluyla bir birleşme zor görünüyordu. Ancak Fransa'nın da teşvikleri ile 1859 yılındaki seçimlerde bir fiili durum yaratıldı. Yılın ilk aylarında önce Boğdan'da daha sonra da Eflak'ta yapılan seçimlerde Alexsandru Ioan Cuza prens seçildi. Böylece iki ayrı memleket aynı adamın idaresi altında fiilen birleşmiş oldu. Babıali önceleri karşı çıktı ise de baskılar sonucu söz konusu oldu-bittiği kabullenmek zorunda kaldı. Hatta Ioan Cuza İstanbul'a gelerek Sultan Abdülaziz tarafından ağırlandı. Ioan Cuza 7 yıllık görev süresince kendisini ne Boğdanlılara ne de Eflaklılara sevdirebildi. Hazırladığı anayasa taslağı ise kabul görmedi.

Onun ortaya çıkardığı hoşnutsuzluk ve güvensizlik birleşme fikrini sarsmıştı. Yerel bir yöneticinin her iki memlekette aynı güveni sağlayamayacağı belirgin şekilde hissediliyordu. Bu nedenle 1866'daki seçimlerde Almanya'daki Hohenzollern hanedanından I. Carol her iki

memleketin birleşik yöneticisi olarak seçildi. Bu birleşmeye Romen tarihlerinde “KÜÇÜK BİRLEŞME” denir. (Büyük birleşme 1918 yılında Transilvanya, Bucovina, Banat ve Basarabia’nın eklenmesi ile gerçekleşecektir.) I.Carol Birleşmiş Prenslüklerin (Principatele Uniri, Osmanlı kaynaklarında Memleketeyn-i Müctemiateyn) ilk prensi olduğu gibi 1880’de Romanya’nın ilk kralı olacak ve 1914 yılına kadar görev başında kalacaktır.

1877-1878 yıllarındaki Osmanlı Rus savaşı bütün Tuna kıyılarının kaybedildiği felaketli bir savaş olduğu gibi aynı zamanda Romenlerin savaşa iştiraki ile bağımsızlıklarını elde ettikleri bir harptir de... Plevne savaşına 30.000 kişilik bir birlikle katılan Romenler Osmanlıların yenilmeleri üzerine bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak savaş bitiminde Rusların Dobruca’yı boşaltmamaları üzerine Ruslarla savaşın eşiğine gelen Romenler Dobruca’ya karşılık Basarabia’yı Ruslara terk etmek zorunda kaldılar.

Prenslüklerin ayrılması ve buna karşılık Dobruca’nın Romanya’ya katılması ile Türk-Romen ilişkileri yeni bir döneme girdi. Dobruca’daki Türklerin bir bölümü savaş sırasında ve izleyen aylarda göç etmişlerdi. Hem onların hem de kalan Türklerin intibak, emlak, arazi, askerlik, eğitim ve din işleri gibi problemleri bu yeni dönemin başlıca sorunları olacaktır. Diğer yandan başta kereste olmak üzere eski zamanlardan beri bölgeden sağlanan malların akışının devamı için ticaret anlaşmaları yapıldı.